

13. ЦДАВО України. – Ф. 27 (Народний комісаріат земельних справ Української РСР. Управління землевпорядкування). – Оп. 11. – Спр. 683. Відомості про ліквідацію куркульських господарств в районах суцільної колективізації. 14.12.1930 – 04.05.1931 р. – 127 арк.
14. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 3189. – Центральний комітет Комуністичної партії України. Загальний відділ / 29 січня 1930 р. – 26 березня 1930 р./ – 184 арк.

УДК 94 (477.87+477. 83/86) + 07 «18/19»

ГАЛИЦЬКА ПЕРІОДИКА СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. І Ї РОЛЬ У ПРОЦЕСІ НАУКОВОЇ СПІВПРАЦІ ПО ОБИДВА БОКИ КАРПАТ

Світлик Н.М. (м. Ужгород)

Публікація присвячена характеристиці галицької періодики другої половини ХІХ століття. Аналізуються публіцистичні статті, присвячені проблемам Закарпаття, та матеріали закарпатських вчених. У статті показано роль періодики в процесі культурної співпраці між Закарпаттям і Галичиною, досліджуються основні елементи наукової взаємодії між західноукраїнською інтелігенцією.

Ключові слова: *галицька періодика, культурна співпраця, наукова взаємодія, проблеми Закарпаття.*

Публикация посвящена характеристике галицкой периодики второй половины ХІХ века. Анализируются публицистические статьи, посвященные проблемам Закарпатья, и материалы закарпатских ученых. В статье показана роль периодики в процессе культурного сотрудничества между Закарпатьем и Галичиной, исследуются основные элементы научного взаимодействия между западноукраинской интеллигенцией.

Ключевые слова: *галицкая периодика, культурное сотрудничество, научное взаимодействие, проблемы Закарпатья.*

The publication is devoted to the description of a number of Galychina periodicals of the second half of ХІХ century. Journalistic articles, devoted to the problems of Transcarpathia, and materials of Transcarpathian scientists are analyzed. In the article the role of periodicals in the process of cultural collaboration between Transcarpathia and Galicia is shown, the basic elements of scientific cooperation between West Ukrainian intelligentsia are investigated.

Key words: *Galicia periodicals, cultural collaboration, scientific cooperation, problems of Transcarpathia.*

Проблема наукової співпраці між Закарпаттям і Галичиною вельми багатогранна. Це ціла система різноманітних елементів культурної взаємодії між тогочасною інтелігенцією. Регіональні періодичні видання є важливою ланкою в процесі наукового вивчення цієї проблематики. Вони одночасно становлять джерельну й історіографічну базу дослідження. Особлива роль у процесі культурної взаємодії належить галицькій періодиці. Саме вона була тим полем, де протягом другої половини ХІХ – початку ХХ століття львівські науковці розміщували свої матеріали про наш край. Не залишалася осторонь і закарпатська інтелігенція, яка активно співпрацювала з цими виданнями. Однак і на сьогодні ця форма співпраці ще належно не вивчена.

Галицька періодика середини ХІХ – початку ХХ століття доволі різноманітна. Вона поділялася на москвофільську, австрофільську та українофільську, висвітлюючи різне бачення майбутнього української нації. Та, незважаючи на цей поділ, вплив періодичних видань на поштовження культурної співпраці по обидва боки Карпат був дуже вагомим. Саме тому вивчення публіцистичних матеріалів на сторінках галицької періодики є актуальним і потребує ґрунтовного розгляду. Аналіз досвіду наукових взаємин у минулому сприятиме їх зміцненню на сучасному етапі.

В одній публікації важко охопити всю галицьку періодику того часу. Тому в цій статті, ми зупинимося на аналізі матеріалів таких періодичних видань, як: «Науковий збірник Галицко-русской матицы», «Семейная библиотека», «Жите і слово», «День», «Галицко-Русский Весник», кожне з яких зробило свій помітний вплив на культурне зближення українців тогочасної Австро-Угорщини.

Серед галицьких видань проблематикою Закарпаття найбільш ґрунтовно займалися «Зоря Галицка» і «Слово». Однак не менш плідною була співпраця закарпатських діячів з іншим галицьким виданням – «Науковим збірником издаваемим литературным обществом Галицко-русской матицы», який виходив у Львові протягом 1865 – 1870 років. Його видавництво відновлено і на початку ХХ століття (1901 – 1908 рр.). Галицко-русская матица – товариство москвофільської орієнтації, засноване у Львові в 40-х роках ХІХ століття. Активними співробітниками товариства були Я. Головацький, Б. Дідицький та інші. Товариство в основному займалося видавництвом книжок, організацією читалень, тобто культурно-просвітньою роботою. «Науковий збірник» – головний друкований орган товариства. У ньому публікувалося багато джерельних матеріалів, в основному етнографічних, в тому числі й про Закарпаття. Активним дописувачем до «Наукового збірника» з посеред закарпатської інтелігенції був Анатолій Кралицький, закарпатський культурно-освітній діяч. Товариство дуже цінувало свою співпрацю з закарпатським етнографом. Свідченням цього є, наприклад, лист від товариства Галицко-русской матицы, адресований А. Кралицькому 10 липня 1865 року. В ньому зазначалося: «Выдел Общества галицко-русской Матицы решил на заседании своем 23/5 юния текущего года, чтобы Вашему преподобию поблагодарити за присланные Вами статьи и которые напечатаны в Науковому Сборнику. Исполняем тую приятную должность и объявляем сим от имени

общества усерднейшее благодарение за подняты вами литератырные труды, просим и в будущее засилати нас такими прекрасными плодами» [1].

Про роль наукової співпраці А. Кралицького з «Науковим сборником» у своїх листах писав і найактивніший діяч товариства Галицко-руської матици Я. Головацький. Так, у листі від 13 лютого 1866 року вчений писав А. Кралицькому: «...Я очень одолжен Вам за статьи присилаемые в Науковий Сборник, они приносят значение нашей временности и дают ей настоящую ценность» [2]. Я. Головацький підкреслює значення тієї роботи, яку проводить А. Кралицький на Закарпатті, і роль тих матеріалів, які він надсилає до Львова: «Статьи Ваши дают нашему журналу постоянную ценность, сверх того, чрез Ваши статьи изображается соучастие Угорской Руси в нашей литературной деятельности» [3].

Перші чотири випуски «Наукового сборника» Галицко-руської матици вийшли в 1865 році. У першому ж випуску збірника ми знаходимо статтю А. Кралицького «Списокъ монастырей чина святого Василія Великого». В ній, поряд з іншими монастирями, автор детально аналізує Грушівський монастир і друкарню при ньому. До цього повідомлення А. Кралицького, внизу на тій же сторінці поміщена примітка Я. Головацького: «О существовании той типографіи бібліографи не ведаютъ ничего. Любопитно було би, когда би автор статьи подаль якіи близшіи известія о реченой типографіи русской (безъ сомнений церковно-словенской), или привель хотя заглавія печатанихъ там книгъ» [4].

А. Кралицький не забарився з відповіддю, і вже в другому випуску збірника опублікував замітку «К примечаніям на статью «Списокъ монастырей существовавшихъ иногда в Марамороше», де детальніше описав про друкарню при Грушівським монастирі, і як доказ наводив стародруки, які він там знайшов. Тут же А. Кралицький розміщує свою етнографічну статтю «Русини Лаборскіи в Угорщині». Зауважимо, що питання про існування типографії при Грушівським монастирі і на сьогодні залишається актуальним і має дискусійний характер.

У цьому ж випуску «Наукового сборника» була вміщена і велика стаття Я. Головацького «О первомъ литературно-умственномъ Движеніи Русинов в Галиціи со временъ Австрійського владенія в той земле». У цьому доробку Я. Головацький аналізує культурне пробудження як у Галичині, так і на Закарпатті. Автор підкреслює значення культурного розвитку краю, виокремлює кращих вчених і аналізує їх діяльність. Він пише: «...приступила Русь наша в близшее общеніе съ братьями и одноверцами нашими поселившимися въ Угорщине... они дали намъ первихъ ученихъ и первихъ професоровъ на русскомъ язиче...» [5] Тут він згадує закарпатців П. Лодія, М. Балудянського, І. Орлая. Таке підкреслення спільної історії Галичини і Закарпаття з боку Я. Головацького мало велике значення для поглиблення взаємозв'язків між ними. А спільна співпраця галицьких і закарпатських діячів на сторінках «Наукового сборника» Галицко-руської матици була яскравим прикладом цих взаємовідносин. Я. Головацький у своїх листах до А. Кралицького постійно закликав останнього надсилати свої етнографічні матеріали до збірника. На його сторінках за 1865 рік А. Кралицький вмістив ще дві свої великі

статті: «Свадебные обряды у Лаборскихъ Русиновъ» (вип. 3), «Степовая жизнь на дольныхъ Уграхъ» (вип. 4).

Ще більш плідною була співпраця А. Кралицького з «Науковим збірником» у 1866 році. В чотирьох випусках збірника за цей рік А. Кралицький вмістив чотири великі статті: «Сербія», «Арсеній Коцак», «О древнихъ евангеліяхъ» та велику етнографічну статтю «Северо-восточная Угорщина (топографическо-географическое описание)», де описано етнографію і географію всіх комітатів тодішньої Угорської Русі. Ця стаття мала велике значення для ознайомлення галичан з етнографією і культурою Закарпаття [6].

Про тісну співпрацю А. Кралицького з Галицко-русской матицею свідчило повідомлення, вміщене у першому випуску збірника за 1866 рік. Тут в замітці «Росчисленіє касси Галицко-русской матицы» серед інших членів товариства згадується і А. Кралицький. Серед інформації про вклади засновників товариства, знаходимо повідомлення, що А. Кралицький як один із членів товариства вклав 5 рублів.

Про наявність культурних контактів між Закарпаттям і Галичиною свідчить також інформація про видані в Ужгороді книги за 1865 – 1866 роки, вміщена в «Бібліографическом списке руських книг изданных в 1865 году», що розміщався в кожному випуску «Наукового збірника» Галицко-русской матицы.

Серед важливих для нашого дослідження матеріалів цього галицького видання слід згадати також про коротку замітку Олександра Федоровича під заголовком «Кореспонденція изъ Ужгорода». В ній ми знаходимо інформацію про відкриття в Ужгороді Общества св. Василя Великого та діяльність на культурній ниві О. Духновича, В. Кимака, І. Раковського [7].

Досить цікаві матеріали стосовно Закарпаття вміщувались в «Наукових збірниках» Галицко-русской матицы в 1900-х роках. Так, наприклад, у випусках збірника за 1901 рік вміщені: стаття Р. Ю. Геровського «Угроськія народныя песни», критика і бібліографія закарпатських видань і видань про Закарпаття, зокрема і Франкової «Карпаторуської літератури XVII–XVIII вв.». Особливий інтерес у нас викликає стаття В. А. Францева «Обзоръ важнейшихъ изучений Угорской Руси» [8]. Це відбиток із «Русского филологического Вестника», що вийшов у Варшаві 1901 року. В. А. Францев (1867 – 1942) – російський вчений, який довгий час вивчав Закарпаття, особисто побував у краї, мав тісні контакти з закарпатськими діячами (Є. Сабовим, Є. Фенциком, Ю. Чучкою). У цій статті В. Францев характеризує історію краю від заселення до статистичного аналізу, описує джерельну базу та подає опис існуючих досліджень про наш край. Закарпаття він називає: «Самая несчастная и забытая русская область – это, безсомненно, Угорская Русь» [9].

У «Науковому збірнику» Галицко-русской матицы, що вийшов у 1908 році, були також розміщені цікаві матеріали про Закарпаття. Зокрема, 3 і 4-й випуск збірника вміщає працю відомого галицького дослідника І. С. Свенцицького «Матеріали по историй возрождения Карпатской Руси», в якій автор охарактеризував порядок з культурним і освітнім розвитком краю взаємовідносини з Галичиною в XIX столітті [10].

Важливе місце проблеми Закарпаття займали на сторінках іншого галицького видання – «Симейная библиотека». «Симейная библиотека» – журнал, присвячений історії, літературі, соціально-економічній проблематиці. Журнал виходив протягом 1855 – 1856 років у Львові два рази на місяць. Видавцем і головним редактором журналу був Северин Гаврилович Шехович, який був у добрих зносинах з О. Духновичем та І. Раковським. Саме тому «Симейная библиотека» вміщала чимало матеріалів цих авторів. О. Духнович публікував у цьому журналі свої вірші, повчання. І. Раковський був автором цілої серії дописів до «Симейной библиотеки» під заголовком «Доверительныя письма изъ Будина», в яких торкався проблем Закарпаття, особливо коли йшлося про літературну мову, поширену в краї.

Найголовнішу цінність із матеріалів, вміщених на сторінках «Симейной библиотеки», становить етнографічна стаття закарпатця А. Дешка «О Карпатской Руси». Вперше вона була надрукована в Києві в журналі «Киевлянин» в 1850 році, а в «Симейной библиотеке» надрукована з незначними змінами. Ця стаття мала вагоме етнографічне значення. Вона знайомила читача з життям і побутом, одягом і харчуванням співплемінників за Карпатами. Про значення цієї публікації для галицької публіки свідчить передмова до статті, написана Денисом Зубрицьким. Тут вчений про статтю А. Дешка пише так: «Она содержит в себе этнографическое описание любезных наших соотечей, жительствовавших по южной стране гор Карпатских, въ Венгерском королевстве, намъ по происхожденію, по языку, по сплотном жительстве и по вероисповеданію сродственных» [11]. Передмова Д. Зубрицького зайвий раз ствердила визнання спорідненості між українцями Галичини і Закарпаття та їх тісної взаємодії.

Для змалювання загальної картини ролі галицьких видань у процесі посилення взаємозв'язків Закарпаття і Галичини варто згадати і таку львівську газету, як «День». Матеріалів про Закарпаття у ній нема так багато, як в попередніх, але ті, що є, – невід'ємна частина контактів між інтелігенцією по обидва боки Карпат. Газета «День» виходила у Львові лише три роки (1861 – 1863). Єдиним дописувачем сюди з-поміж закарпатців був І. Раковський. Всі його статті на сторінках газети «День» були присвячені проблемам мови і чітко окреслювали його москвофільські позиції. Показовою в цьому плані є стаття І. Раковського «Голось изъ Угорской Руси о рускомъ языке». В ній автор вкотре наголошує на необхідності використання в письмі літературної російської мови і засуджує галичан за їх українофільські настрої. Більше того, він неправомірно приписує свою думку всьому закарпатському народу: «...наши Венгерскіе Русини решительно гнущаются Галичского малоросійского наречія» [12].

Цікаві матеріали про Закарпаття знаходимо і у відновленому у Львові виданні «Галицко-Русскій Весникъ», що почав виходити у Львові з 1894 року як щомісячний історично-політичний журнал. В одному з перших номерів журналу за 1894 рік (серпень) були розміщені дві великі статті, присвячені Закарпаттю. Перша стаття написана І. Філевичем «Несколько словъ о значеніи Карпаты для русской науки». Тут автор аналізує проблему автохтонності

слов'ян на Закарпатті [13]. Друга велика анонімна стаття – «Национальное движение в Угорской Руси». В цій статті подається ґрунтовний аналіз культурно-національного розвитку Закарпаття з початку ХІХ століття. Автор характеризує постать О. Духновича: «Центром литературного движения сделался священник Александръ Духновичъ, первый народный писатель в Угорской Руси... Онъ первый началъ писать на русскомъ языке и такимъ образомъ сделался родоначальникомъ угрорусской литературы...» [14].

Не оминає увагою автор і А. Добрянського: «Большое влияние на ходъ движения имели А.И. Добрянскій, первый крупный деятель среди угорских русских, вишедшій изъ светской интеллигенции... Время самой горячей деятельности А. И. Добрянского в 1860 годахъ считается золотимъ временемъ Угорской Руси» [15]. У цій статті автор також аналізує і зв'язки Закарпаття з Галичиною, і вплив останньої на культурне пробудження в краї: «На пробужденіє національной жизни в Угорской Руси не мало вліяла Галицька Русь. Галицько-рускія издания «Вестникъ», «Галицка Зоря», «Слово», и другие были первыми будильниками народного самопознания угорскихъ русскихъ» [16].

Автор наголошує на ролі москвофільства в процесі культурної співпраці між Закарпаттям і Галичиною в середині ХІХ століття. Наприклад, далі він так продовжує свою думку: «... украинофильство не только не нашло никакого отголоска за Карпатами, но напротивъ было встречено враждебно» [17]. Цей же дослідник аналізує культурний занепад на Закарпатті з середини 70-х років, і вважає це наслідком згубної діяльності єпископа С. Панковича: «Самая печальная судьба для Угорской Руси началась съ 1870 года» [18]. Газету «Карпат» автор статті називає «небольшой газеткой съ громкимъ заглавіемъ».

Закінчує свою оповідь вчений аналізом діяльності Є. Фенцика і своїми прогнозами на подальший розвиток краю. Він пише: «Въ настоящее время отецъ Євгеній и незначительный кружокъ угрорусскихъ патріотовъ, сгруппировавшихся около «Листка», являются единственными пионерами в Угорской Руси, энергично заботящимися о поддержаніи среди своихъ соотечественниковъ русской жизни. Успеетъ ли эта горсть самоотверженныхъ смельчаковъ остановить двигающуюся на всехъ парахъ мадьяризацію... покажетъ будущее. Многие, близко знакомые съ действительнымъ положеніемъ угрорусского народа утверждаютъ, что это прямо не возможно, но есть и такие, которые лелеютъ надежды на лучшее будущее Угорской Руси! Во всякомъ случаи гибель 500.000 Угрорусовъ была бы непростительнымъ грехомъ для всего русского народа, на глазахъ которого она совершалась» [19].

Актуальним для дослідження культурних взаємин між Закарпаттям і Галичиною є аналіз публіцистичних матеріалів про наш край на сторінках видання «Жите і слово». «Жите і слово» – вісник літератури, історії і фольклору, виходив у Львові протягом 1894 – 1897 років. Редактором і видавцем був І. Я. Франко. На сторінках «Жите і слово» свої матеріали розміщував А. Кралицький (казки «Добра баба і чорт», «Фраїр на гусячих ногах»), Г. Стрипський (стаття «Угорські русини і словаки в Америці»). Друкувалися в «Жите і слово» і деякі повідомлення І. Франка про Закарпаття. Це в основному його рецензії на закарпатські видання («Руський соловей» М. Врабеля,

«Христоматія церковно-словянських и угрорускихъ литературних памяток» Є. Сабова тощо).

Особливо цінними для нас є матеріали і статті В. Гнатюка – одного з найбільших дослідників нашого краю. У «Житє і слово» він помістив декілька своїх обширних статей, присвячених проблемам історії, етнографії і культури Закарпаття. Найперше слід згадати велику статтю В. Гнатюка «Угроська мізерія», вміщену у «Житє і слово» за 1897 рік. У цій статті В. Гнатюк концентрує увагу на проблемі культурного занепаду краю. Дослідник закликає до культурної співпраці Закарпаття і Галичини, вказуючи на їх етнографічну й географічну спорідненість: «Угорські русини від нас недалеко: вони заходять до Галичини. Галичани сходяться з ними – звісно простий народ. Здавалося би, що се мусить мати вплив на одних і других, що в наслідок сего розвине ся хоть який-такий рух між Угорськими Русинами, подібний до нашого. Аж ні!» [20].

В. Гнатюк у цій статті висловлює кілька пропозицій, вказує, яким шляхом галичани могли б посприяти культурному піднесенню Закарпаття. Зокрема, він пише: «... заложимо два інститути в котрих будуть могли безплатно або за маленькими доплатами проживати сини і дочки Угорських русинів, а рівночасно учащати до наших руських шкіл. Се може зробити такий перелом в житю Угорської Руси, якого доси не було; се може викликати цілковите відроджене Угорських русинів. А задатки до такого можливого відродження вже й тепер є. Русини угорські видять свою біду, хотять їй зарадити, але не знають, як і за що братись. Ми повинні їм подати помічну руку. У нас завязався комітет для угро-русських справ. Чи не заняв б ся він складками на таку добру ціль. Рівночасно треба б заложити і то конечно якийсь фонд на популярні видавництва для Угорської Руси» [21].

У цій же статті В. Гнатюк публікує три листи з Закарпаття (два адресовані йому, один до львівського товариства «Просвіта»). Перший – «Лист інтелегентного Угро-Русина» до В. Гнатюка, де описано процеси мадяризації в краї і зачіпається проблема еміграції русинів в Америку: «Ми русини тут у Угорщині есме 500.000, но ото лишь число, лишь нумеро, безь важанія... едно часть нашої інтелігенції не годна, друга не хоче киватися для народа...» [22].

Другий лист «Угорського мужика» – до товариства «Просвіта», де йдеться про прийняття в члени товариства закарпатських русинів. Третій лист «угрорусина» – до В. Гнатюка, писаний в січні 1897 року. Цей лист дуже цікавий за змістом. Тут автор перелічує для галицького вченого основні причини зубожіння і культурної загибелі угрорусинів: «1) природа; 2) число русинів мале; 3) нема жизненної сили; 4) мадяризація і москвофільство («так нас віучили, что ми не частина Українсько-русської народности есьмо, но чісті Россіане;»); 5) нема літератури, журналів; 6) в школах не учать руський язык і дома не чуємо. Годі і дуже охотно читали би сь ме на простої мови написані книги, но такіх нема, бо мужик не мусить знати, что пани пишуть» [23].

У своїй наступній статті в «Житє і слово» – «Угроські новини» В. Гнатюк критикує уряд за недбале ставлення до русинів: «Хоча русини

угорські маленькі числом, хоча вони лише Русини, а не жида або мадьяре всеж вони входять в склад держави; держава не дбаючи про них ані крихти сама під собою гребе яму» [24]. В наступній статті – «Угроруські календарі» В. Гнатюк критикує закарпатську інтелігенцію за бездіяльність: «Очнітся, угорські Русини, коли хочете жити» [25].

Аналізуючи «Жите і слово» як один із чинників пожвавлення культурних взаємин між Закарпаттям і Галичиною в кінці XIX століття, не можна оминати відомий вже в науковому колі «Протест галицьких Русинів проти мадярського тисячоліття», який був опублікований саме в журналі «Жите і слово» за 1896 рік. Цей протест під заголовком «І ми в Європі» був спрямований на засудження мадяризаційних заходів на Закарпатті, на розкриття реакційної суті угорського уряду. Цей, безпрецедентний на той час, вияв солідарності між українцями по обидва боки Карпат, став яскравим свідченням і підтвердженням існування тісної взаємодії між українськими землями. Під «Протестом» підписалися найкращі тогочасні діячі Галичини – І. Франко, М. Павлик, В. Охримович, В. Будзиновський та інші. Зміст «І ми в Європі» вказує на велику обізнаність галичан з проблемами населення Закарпаття. На де'яких сторінках документа засуджується політика угорських властей в краї, аналізуються основні проблеми народу, його підневільне становище.

У «Протесті» проголошувалась єдність Закарпаття з Галичиною і всією Україною: «В кількох північних комітатах Угорщини живе до 500.000 Русинів. І походженням і традицією історичною та літературною і з погляду на тип етнографічний та на устню словесність вони частина того Українсько-руського народу, що заселює східню часть Галичини і полудневу часть Росії і в цілому числить сьогодні около 25 мільйонів душ» [26].

У «Протесті» описано історію культурного пробудження русинів на початку XIX століття, національне усвідомлення і участь у революційних подіях 1848 – 1849 років. З глибокою критикою аналізується посилення мадяризації на Закарпатті після дуалізму 1867 року: «Мадьяризація розпочалася наново, та сим разом безмірно сильніше і брутальніше ніж уперед, на Русинів перенесли Мадьяре всю ненависть якою палали до Росіян за погром 1849 року; нищити Русинів зробило ся немов патріотичним обов'язком мадярським. Дарма, що сповнюване сего ніби патріотичного обов'язку вело за собою економічну руїну, духовну темноту і безпомічність півмільйонної маси народу... доводило до цілковитого етичного здичіння угроруську інтелігенцію» [27].

Галицькі вчені засуджують аморальні дії духівництва краю: «Яко пастирі 500.000 нашого руського люду, живучи працею того люду, вони не тільки не знають мови того народу, але не хотять її навчитися, а що більше бажали б її знівечити з лиця землі – може одинокий в нинішнім цивілізованім світі приклад безграничного отупіння всякого морального почуття» [28] Поряд з духовенством у «Протесті» засуджується і мадярофілство світської інтелігенції, особливо сільських вчителів: «З дуже малими виїмками ся інтелігенція наскрізь змадярщена, встидає ся руської мови, цурає ся рідного люду. Мадьяризація зробила їх не тільки перевертнями і ворогами власного народу, але рі-

вночасно здеградувала їх морально, поробила їх сібаритами, підляками, лизунами, прислужниками панськими, загасила в їх душах всяке ідеальне змаганє, всяке етичне почутє» [29]. У «Протесті» також згадується про труднощі, пов'язані з налагодженням взаємовідносин Закарпаття і Галичини: «...мадяри забороняють Угорським Русинам відбирати руські часописи з Галичини, навіть неполітичні, лиш літературні або призначені для дітей, забороняють зносити ся з галицькими, отбирають листи писані до Угорських Русинів...» [30].

Автори «Протесту» з болем констатують: «Такими то способами обезсилено, зубожено, отемнено, обдерто з усіх найкращих здобутків цивілізації великий і живий відлам Українсько-руського народа, відібрано йому можливість промовити самому в своїй обороні, заткано уста, щоби криком розпуки, стогоном потоптаної і зневаженої гідности людської не псував гармонії пишних торжеств тисячоліття малярської єдности і малярської слави» [31].

Наприкінці «Протесту» галицька інтелігенція запевняє, що продовжуватиме налагоджувати відносини з закарпатцями і сприяти їх національному і культурному пробудженню: «...з свого боку запевнюємо, що не перестанемо боротися з теперішніми порядками в Угорщині, негідними краю європейського, не перестанемо всякими легальними способами розбуджувати серед наших угроруських братів руського народного почуття, віруючи твердо в те, що панованє бруталного насилля і цинізму ніколи не може бути тривке» [32].

Отже, як бачимо, проблеми Закарпаття на сторінках галицьких періодичних видань займали досить вагоме місце. На прикладі газет і альманахів «Науковий сборник Галицко-русской матицы», «Галицко-Русській Весникь», «День», «Жите і слово» та «Симейная библиотека» ми показали роль періодики в зміцненні культурної співпраці між Закарпаттям і Галичиною. Ця проблема є дуже багатогранною і надзвичайно актуальною, тому й потребує ще більш ґрунтового вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Письма писателя Я. Головацкого и Сушкевича из г. Львова настоятелю Мукачевского монастыря А. Кралицкому (1858 – 1867) // ДАЗО. – Ф. 64. – Оп. 3. – Спр. 320. – Арк. 3.
2. Там само. – Арк. 5.
3. Там само. – Арк. 10.
4. Кралицкий А. Списокъ монастырей чина святого Василя Великого // Науковий сборник издаваемый литературным обществомъ Галицко-русской матицы. – 1865. – Вип. I–IV – С. 52.
5. Головацкий Я. О первом литературно-умственном Движеніи русиновъ въ Галиціи со временъ Австрійского владенія въ той земле // Науковий сборник издаваемый литературным обществомъ Галицко-русской матицы. – 1865. – Вип. I–IV – С. 87.
6. Кралицкий А. Северо-восточная Угорщина (топографическо-географическое описаніе) // Науковий сборник издаваемый литературным обществомъ Галицко-русской матицы. – 1866. – Вип. I–IV – С. 151; 299–318.

7. Федоровичь А. Кореспонденція изъ Ужгорода // Науковий збірник издаваємий литературнымъ обществомъ Галицко-русской матицы. – 1866. – Вип. I–IV – С. 360–362.
8. Францев В. Обзоръ важнейшихъ изученій Угорской Руси (Оттискъ изъ «Русского филологического весника») // Научно-литературный збірник. Періодическое изданіе Галицко-русской матицы. – 1901. – Кн. 1–4. – С. 273–320.
9. Францев В. Изъ эпохи возрожденія Угорской Руси // Научно-литературный збірник. Періодическое изданіе Галицко-русской матицы. – 1902. – Кн. 3–4. – С. 1–12.
10. Свенцицький И. Матеріали по исторіи возрожденія Карпатской Руси // Научно-литературный збірник. Періодическое изданіе Галицко-русской матицы. – 1908. – Кн. 3–4. – 159 с.
11. Дешко А. О Карпатской Руси // Симейная библиотека. – 1855. – № 2. – С. 210–211.
12. Раковский І. Голось изъ Угорской Руси о рускомъ языке // День. – 1861 (№ 5). – 11 листопада. – С. 9.
13. Філевич І. Несколько словъ о значеніи Карпаты для русской науки // Галицко-Русскій Весникъ. Ежемесячный историко-политическій журналъ. – 1894. – № 1–2. – С. 19–24.
14. Національное движеніе въ Угорской Руси // Галицко-Русскій Весникъ. Ежемесячный историко-политическій журналъ. – 1894. – № 1–2. – С. 53.
15. Там само. – С. 54.
16. Там само.
17. Там само.
18. Там само. – С. 58.
19. Там само. – С. 61–62.
20. Гнатюк В. Угроруська мізерія // Жите і слово. – 1897. – Т. 6. – Кн. 1. – С. 46.
21. Там само. – С. 47.
22. Там само. – С. 48–49.
23. Там само. – С. 57–58.
24. Гнатюк В. Угроруські новини // Жите і слово. – 1897. – Т. 6. – Кн. 2. – С. 124.
25. Гнатюк В. Угроруські календарі // Жите і слово. – 1897. – Т. 6. – Кн. 4. – С. 329–335.
26. І ми в Європі. Протест галицьких Русинів проти малярського тисячоліття // Жите і слово. – 1896. – Т. 5. – Кн. 1–5. – С. 2.
27. Там само. – С. 4.
28. Там само.
29. Там само. – С. 5.
30. Там само. – С. 6.
31. Там само. – С. 8.
32. Там само. – С. 9.